

Душан Балан

БРЖЕ ОД МЕТКА

(Богдан Мрвош: Смрт у нући, песме

— 4. јул, Београд 1983.)

Писати родољубиву поезију је ђаволски тешка ствар. Од Хомера до данас писали су је многи, и у то се уверили.

Богдан Мрвош (1939) поштено је изучио песнички занат, и све замке су му добро познате. То је и доказао у претходним песничким књигама »Сви моји људи« (1976) и »Песма нешто ради« (1980).

Мрвош је објавио прву и другу књигу у едицији »Жижка« у Панчеву.

У књизи песама »Сви моји људи« песник је, на моменте, преоптерећен академизмом и филозофирањем о промени света. Али, врло озбиљан пред пролазношћу и будућношћу, нада се да ће разум победити. Преићи ће се мотиви завичаја, сећања на младост, студентске дане и прве љубави. То су ране песме, настале до шездесетих година.

У једној од најзрелијих песама **Сви моји људи**, по којој је и књига добила име, сабрани су човекови успони, стасања, падови, и вечна запитаност: одакле смо дошли, зашто смо ту, куда то идемо, и чему све то!? Тих питања и иначе има много у целој књизи. Завршним стиховима у завршној песми **Разлика**: Ако те нема /ни у усмени/ твој нестанак /љутим ножем коље/, — песник потврђује своје

опсесије: зашто нам увек измиче, и одлази у неповрат, оно што нам је најдраже и што би нас учинило да више будемо људи. Већ у овој књизи, и поред поменутих мана, песник је наговестио нов језик — **свој препознатљив говор**.

У другој књизи »Песма нешто ради«, Мрвош је видно напредовао и коначно изградио **свој говор**.

»Посвећује се речима и смислу песме«, како је добро приметно рецензент ове збирке Василије Калезић.

Док други рецензент Владимир Стојшин каже: »Мрвош је несумњиво написао добру књигу. Определивши се за најтежи песнички поступак — да од појмова сачини литерарно ткиво, Мрвош је ушао у велики ризик, али је остварио јако успеле песме. (Као што су »Легенда о ватри« и »Болесна вода« — са ледим песничким чулом: »Ко год пали ватру, обраћа се вечности«).

И тако стижемо до ове, најновије збирке стихова...

У књизи »Смрт у кући« песник се обраћа животу и смрти заједно са својим јунацима. Најважније, што ову књигу издваја из мора родољубиво исписаних књига јесте тотално ослобођење од дирљивости, пригодности, општих места, и свечарских тонова.

Полазиште песника јесте историјски податак да је у Краљеву 15, 16, 17. и 20. октобра 1941. године стрељано око шест хиљада људи, жена и деце.

Све се то догодило **брже од метка**, како рече песник.

На тој имагинарној путањи Зрна, процветала је **дуга за вечски венац** од песама ове књиге. Свака песма је крик који има одјек у нама, када схватимо да смо продужетак тог непрекидно прекинутог сна. Јер, књига је грађена на суровим истинама јаве, на стварним Датумима и недосањаним сновима.

ПОВЕРА
ОКТОБРА

Предцикласном песмом ШЕСТ ХИЉАДА ТАЛАЦА песник нас уводи у арену стравичног злочина. Наше очи остају разапете попут застава, на пола копча, на високим јаблановима изнад Краљева — амфитеатра смрти. Са том и следећом песмом **Краљевчани куну Немце 1941.** одједном смо усред трагедије.

У четири циклуса ове књиге живимо четири стравична и најдужа дана Краљева. Упијамо их до нашег Дна, до наших најситнијих огледала, где се множи наша преосетљивост и одјеци.

Циклуси нису ни тематски, ни начином казивања независне и одвојене целине, већ исте групе страдалника, као четири неземалска хора, на истом подијуму поменутог амфитеатра. Из њих теку потоци, реке, вулкани и Велики прасак. Звезде падају попут класја од изненадне туче. Из распукле земље, клица израста у Цвет, у здраву мисао, у нови дан. Остаје песма у одбрану човека и његове вере у неуништивост и продужетак људског сна о човечности.

Мрвош је пронашао нов начин певања о ратним злочинима. Његова казивања, у први мах, збуњују ненавикнут слух на овакав приступ, што отвара сасвим другачије, несвакидашње видике и сагледавања човека као јединке у тим немилим ситуацијама. Уводи песник живе људе и они говоре. Говоре сурове истине.

Трагајући по историјским документима Мрвош открива до сада недовољно познате појединости о Великом краљевачком октобру. Тако, проналази најста-

ријег, Недељка Максимовића рођеног 1871. године у Новом Пазару, пекара краљевачког, овај говори:

Боже, ако јеси!

Сачувај ову способну чељад
А мене старца.
У прах замеси.

Песник трага даље. У списку стрељаних проналази, између осталих, Петра Карабечова (21) Македонца, затим под редним бројем 79 Јанеза Батагеља (16) Словенца, седамнаест жена, итд. све до невероватног податка — Душана (Стевана) Коцића, рођеног 1932. године у Смедереву, најмлађег од свих који су стрељани у Краљеву октобра 1941. године.

Најтрагичније по историју човечанства јесте што су и недужна деца за злочинце била број, исти онај број као одрасли људи. Песник то најбоље казује првим стиховима песме **Одлазак Душана Коцића:**

Са девет година

У смрт се клизне неосетно
Лако, као у школу и игру
Несвесно и нехотице:

Као када из чиста мира

завртиш чигру

И она ради

Мало је »лирских записа« о Великом краљевачком октобру, како скромно каже песник у поднаслову књиге. То су дорађене - завршене песме. Између њих издвајају се: **Речи, Дупла љута Александра Секулића (22), Душан Петровић у Краљево, Свирачи Васићи полазе у смрт, Растанак четворице студената, АСТА LOQUUNTUR** (песма о Љубиши Петровићу — Кици), **Хор стрељаних, Како пуцати у Србију.**

Једна од најбољих песама ове књиге **Непознати железничар** јесте антологијске вредности, и окосница читавог дела. Песник је у тренутку кидања дамара уздрмао читав мирољубиви свет, пружио му слику као изазов, од које — док човек постоји на овој нашој планети — треба и мора да се стиди.

У првом читању књиге може се стећи утисак о само импресионистичком и крајње реалистичком виђењу једног зда у Другом

светском рату. Али, ако у предању, после сваке прочитане песме, пажљиво сиђемо у бездане наших зеница, остаћемо неми — пред бошовским призором краљевачког пејзажа. Он је потресан и кад говоре мртви и кад говоре ретки преживели са страстишта.

Патриотизам је овде изражен кроз монолог чисте људске савести што прераста у кантилене.

Песник изузетном смиренешћу слика чини то да дубоко у нама крвари људска осећајност. Његов језик извири из народне мудрости, разумљив је, мек и општар, увек у одбрани човека и људских слобода. Најсигурније Мрвош, према мом мишљењу, влада дистихом. Ту је неприкосновен, на свом терену, и увек препознатљив. . .

Једина мана и замерка овој поезији јесте **рима**, која понегде засмета. Закључном песмом **БАПАДА О ПОГИБИЈИ КРАЉЕВЧАНА**, песник се пита:

Нестали су они људи
Попут снега
Попут пене
Мало ко је претекао
Шта оста од успомене?

Овај реквијем обара с ногу и уједно учвршћује за тло. Осећамо се као орах у воћњаку, кас храст у шуми — као свој на своме. Одједном нам постаје јасно ко смо, откуд долазимо и куда идемо.

Од успомене је остало оно трајно, што се генетски преноси у крви овог народа — да зна да воли своју земљу и да за њу гине када је то потребно. Са јунацима ове књиге ближимо се Сунцу, оно нам испире очи ултраљубичастом светлошћу трајања. Опет се осећа мирис хлеба и соли и подигнуте чврсто стигнуте песнице, најбољег **саобраћајног знака** — знака упозорења, на овом непоробљивом Балкану.

За разлику од Крагујевца и његовог октобра, релативно је мало књига посвећених краљевачком октобру.

У белетристици — да не идемо даље — оно би се на прсте једне руке могло набројати: поема »Краљево« Казимира Браце Висковића, роман »Таоци« Љиљане Ђорђевић и ова »Смрт у кући«.

Остало су или краће прозе или појединачне песме, или (најзад) поетски рецитал поводом четрнаестог октобра и свечаности које се тад одржавају.

Рецензент ове књиге Жарко Ђуровић, између осталог, каже:

— Мрвош је јасног исказа ве-
зао за пуноћу доживљаја, а са-
мим тим и за моћ неопходне ко-
муникације са читаоцем. Томе
су, дакако, много помогле добро
погођен слике, са одређеним на-
туралистичким призвуком. Међу-
тим, те слике су ту да нас сроче
са атмосфером пакла. Вешт пес-
ников дух успео је да нас емо-
цијом, ритмом, да нас поетским
надахнућем уведе у свет пакле-
ничког стања, које је добило, са
правом, обресе историчности.

Други рецензент Божидар Ти-
мотијевић истиче:

— Таквој се поезији — у да-
нашњој општој помами небулоз-
ности што се на силу хоће
сматрати поезијом — таквој
се поезији треба из прве
и здушно радовати. Њој би
а не којештаријама и бесмисли-
цама требало указивати на сва-
ком месту и у свакој прилици
пажњу и негу и издашно је ис-
тицати пред светом без срама и
завора што је тако цементно по-
везана са нашом прошлошћу у
сваком погледу. И треба чести-
тати овој књизи што је истраја-
ла да нам поново открије сазве-
жђе вуковске оријентације у по-
штовању онога што је дух срп-
скога народа стварао и створио
одвајкада на ево и до ње саме,
то јест до ове »Смрт у кући«.

Закључак се намеће сам по
себи: књига је вишезначајна и
заслужује нашу пажњу и понов-
на враћања.

ПОЕЗИЈА
ОКТОБРА